

ingår i kyrkan. Tidens statsteoretiker slår igenom, men det var inte bara Pufendorfs naturrättsliga spekulation som drev dem. I John Barclays också i Sverige mycket lästa roman *Argenis* fanns argument för en stark statsmakt som kan hålla särintressena – adliga eller kyrkliga – på mattan. Men de klerikala behöll initiativet och staten, kejsarmakten, var alldeles för svag för att stå emot, inte minst till följd av kroniskt usla finanser.

Heraeus "äventyr i staten" slutar snöpligt. Men någon äventyrare har han inte varit, utan en metodiskt arbetande intellektuell, sprungen ur en miljö där statsintresset – från Axel Oxenstiernas reformer till enväldets upprättande 1680 – blev den främsta drivkraften till samhällets moderni-

sering. 1600-talets svenska statsbygge, skriver Hammarlund, var ett europeiskt projekt: "huvudaktörerna i projektet *suecus* var kulturella kosmopoliter", de svenska krigarkungarna inga "okunniga inbrottstjuvar i det europeiska huset, komna från en primitiv och underutvecklad periferi". Här uppe fanns ingen feodalism som reformivrarna på kontinenten brottades med. Och däri hade Sverige och svenskarna en konkurrensfördel; man gick snabbare fram. Just detta kunde göra en framgångsman som Heraeus, med sina rötter i både det svenska och det tyska, begärlig för dem som ville åstadkomma något nytt.

Anders Hammarlunds bok är ett vetenskapligt kraftprov. Den är där-

till stilistiskt djärv, komponerad som en symfoni i fyra sprängfyllda satser, med rika inslag av dialog och reflexion. Författaren slår broar mellan konst och vetenskap. Hans förtrogethet med det centraleuropeiska förvånar inte, eftersom detta är hans specialområde. Desto mera imponerar hans förmåga att konfrontera svensk modernitet med kontinental efterblivenhet.

Anders Björnsson (andersbjornsson@telia.com) är frilansskribent och författare.

BOKFAKTA

Anders Hammarlund, *Ett äventyr i Staten. Carl Gustav Heraeus 1671-1725*. Från Stockholm till kejsarhovet i Wien. Carlssons.

EKONOMI

Bubblan och hur den punkterades

Av Janerik Larsson

Girighetskulturen och bristen på transparens är några av de faktorer bakom den stora it-bubblan, som Roger Lowenstein lyfter fram.

DEN TIDIGARE Wall Street Journal-journalisten Roger Lowenstein har skrivit två bästsäljare om USAs finansiella värld. Dels en mycket uppmärksamman Warren Buffett-biografi, dels en bok om Long-term Capital Managements spektakulära finansiella kollaps.

I sin nya bok, "Origins of the Crash – The Great Bubble and Its Undoing" levererar han en välformulerad och lättläst bredsida mot de aktörer och den mentalitet som enligt hans uppfattning låg bakom den börsbubbla (kallad IT-bubblan men i huvudsak en telekombubbla) som började spricka våren 2000 och

vars konsekvenser vi ännu lever med – nu bl a i form av bubblans rättsliga och andra efterspel.

Det är inte egentligen några nyheter som Lowenstein presenterar, men ur en komplex verklighets många detaljer lyfter han fram nyckelfaktorer:

- girighetskulturen. Hans kritik här har hörts förr och några nyheter är det inte, men beskrivningen är vassare och tydligare och mindre moraliserande än från andra som skrivit om samma skede. Lowenstein riktar in kritiken mot den logik som Harvard Business School-professorn Michael Jensen lanserade och sedermera – efter att bubblan brustit – med kraft förkastat. Jensen var den

akademiska hjärnan bakom den efterhand groteska satsningen på optionsprogram till företagsledning som inte långsiktigt gynnade företagen.

– övertron på de finansiella transaktionernas betydelse. Bilden av Drexel Burnham och andra företag som med hjälp av så kallad junkbonds köpte upp och styckade företag som de moderna industrialisterna avvisar Lowenstein.

– bristen på transparens. De verkliga aktieägarna, dvs de som bitert fick betala för Enrons, Worldcoms och andra företags kollaps, fick aldrig relevant information om att företagets inhyrda revisorer hade sin huvudsakliga inkomst från uppdrag som konsulter – inte som revisorer. Detta skapade en långt driven omoral vars mest kända offer är det nu försvunna företaget Arthur Andersen, en gång ett av världens stora revisionsföretag men som gick under på grund av ren skurkaktighet i Enron-härvan. Just revisorernas roll i Enron beskrivs mycket väl av Lowenstein. men hans granskning drabbar också de affärsjurister som

hyrdes in och gjorde ohederlig drängtjänst mot bättre vetande – men för att erhålla enorma arvoden.

–den falska bilden av betydelsen av att tilldela toppledarna enorma löner, optioner, bonusar och en närmast absurd gynnsam livsstil där de i stort sett slapp ha några privata utgifter. Den tidigare GE-chefen Jack Welshs villkor som pensionär avslöjades när han skilde sig från sin fru och det ledde till att hans stjärna rasade – samtidigt som hans företagsbygge efteråt visade sig ha varit mycket mindre grandios än vad hans PR-apparat påstått.

–Lowenstein är mycket kritisk mot nya finansiella instrument som derivat som han menar möjliggjorde en del av skurkstrecken. Å andra sidan var den största av alla skandaler i dollar räknat, Worldcom, helt ”konventionell” och kunde lika gärna ha hänt 1901 som 2001.

–kulten av ständigt högre aktievärderingar, tron att denna kurva

ständigt skulle fortsätta uppåt skapade den kultur som Lowenstein angriper. Han menar att den lagstiftning som nu håller på att genomföras i USA, den så kallade Sarbanes-Oxley-lagen kommer att hjälpa till att skapa ett sundare klimat samtidigt som han understryker följande:

”It is a chief lesson of the scandals that the culture of community, more than any laws, provides the moral determinant for its behavior.”

Om man tillåter lögner, även marginella lögner med syfte att höja en akties värde så finns risken att man till slut hamnar i en ny bubbelkultur, menar författaren.

Boken är alltså tveklöst läsvärd, men jag har några frågetecken i marginalen:

–Dels är den politiska kritiken i boken helt fokuserad på Bush-administrationen trots att det var under Clinton som bubblan utvecklades. Clinton nämns knappt i boken.

–Dels tycker jag inte att Lowenstein berör en av de verkligt viktiga frågorna i sammanhanget: ägarnas och ägandets roll. Här finns ett område som är värt sin egen bok – eller flera. Bubbelkulturen drevs av en i praktiken ägarlös kultur – de jättelika börsintroduktionerna skapade inte transparens utan dess motsats.

–Dels tecknar Lowenstein en alltför okritisk bild av läget före bubblan, av den tid då ett företags aktievärde ansågs helt ointressant.

Men, sammantaget, det är sällan reportageböcker om komplexa ekonomiska kriser är så väl skrivna och journalistiskt effektiva som denna.

Janerik Larsson (janerik.larsson@kreab.com) är konsult på Kreab.

BOKFAKTA

Roger Lowenstein. *Origins of the Crash – The Great Bubble and Its Undoing*. The Penguin Press 2003

FILOSOFI

En marxist skriver om frihet

Av Danne Nordling

Kanske är det symptomatiskt att när den marxistiske idé- och lärdomshistorikern Sven-Eric Liedman ger sig in på liberalismens mest grundläggande begrepp, friheten, lyckas han helt undvika Nozick.

DET ÄR ETT tidens tecken att en gammal vänstersocialist och marxist som professor Sven-Eric Liedman skriver en bok om frihet. Han utgav redan på 1960-talet texter från Marx' ungdomsskrifter och så sent som förra året texter av Marx i urval. År 1999 kom han med en bok om solidaritet där han försökte få rätsida på de fem olika betydelser detta ord kan

omfatta med en antydning till att vänstern skulle kunna vinna framgångar under detta banér. Detta lyckades nu inte särskilt väl.

I sin nya bok avstår Liedman helt från det standardiserade marxistiska språkbruket såsom överklass, småborgare och mellanskikt. Nu är det inte marxisten utan idéhistorikern Liedman som framträder. Någon avbön från 1968 års trossatser har han dock inte gjort. Men frihetens

idéer har naturligtvis svårt att inordna sig i en marxists tankeschema. Därför gör han så gott han kan men framställningen vill ändå inte lyfta. En marxist borde gå in för att förklara varför frihet är någonting intrinsikalt dåligt och inte förfalla till halvmesyrer.

Boken består av tre delar. Den första handlar om frihetsbegreppet som sådant med betoningen på positiv och negativ frihet. Den andra tar upp den ekonomiska friheten och ägandet som en förutsättning för frihet. I den tredje delen behandlar Liedman hur friheten känns i individuell och kollektiv bemärkelse.

Isaiah Berlins negativa och positiva frihet har i dagens språkbruk kommit att betyda social och materiell frihet. Liedman lutar åt den senare tolkningen som också något missvisande brukar kallas ”positiv” frihet. Men han måste erkänna att